

PICASSO PROP DEL PIRINEU

Al segle XIX són pocs els pintors del Pirineu a Catalunya. La majoria, en ser de Barcelona o de viles allunyades d'allà, per desconeixença no el pinten mai. Tanmateix alguns pintors que són de la terra sí que pinten el Pirineu, com ara Pere Màrtir Arraut, un paisatgista de Puigcerdà que el 1848 exposava a Barcelona un quadre de vestits de l'alta muntanya catalana.

**PABLO PICASSO NO VA SER UN PINTOR
PIRINENC GAIRE INTENS, PERÒ EL SEU PAS
PER GÓSOL EL 1906, I LA SEVA POSTERIOR
TORNADA A FRANÇA TRAVESSANT EL PIRINEU
VAREN TENIR CONSEQÜÈNCIES MOLT IMPORTANTS
EN L'EVOLUCIÓ DEL SEU ESTIL**

Lluís Rigalt, pintor i dibuixant romàntic, dels primers que trepitjaren bona part de les terres catalanes i les reflectiren a les seves composicions, i mestre de diverses generacions d'artistes a l'escola de Llotja, sabem que el 1852 exposà també a Barcelona *Recuerdo de los Pirineos de Francia*. I l'any següent, un ara desconegut Bernardo Barón exposava a la mateixa ciutat tres pintures d'aspectes de l'Alta Garona, una de les quals a la Vall d'Aran.

De Josep Armet, un dels principals paisatgistes realistes catalans del seu temps, hi ha un notable paisatge vertical, *Records dels Pirineus*, del 1866, força conegut perquè es conserva al Museu Nacional d'Art de Catalunya. Tanmateix els pintors que més sovint pintaren el Pirineu continuaven essent els que el coneixien perquè en procedien o els que hi anaren perquè els atreïa. Pere Borrell del Caso, pintor de Puigcerdà però que tenia a Barcelona una acadèmia d'art molt coneguda, va fer diverses vistes importants del Pirineu

ceretà que es conserven majoritàriament en col·leccions particulars, i deixebles seus com Marià Pidelserra també hi anaren a pintar, a les acaballes del segle XIX, de la mà del mestre mateix o dels seus fills Juli i Ramon, companys d'estudis d'ell.

Altres pintors que després van ser importants, com Isidre Nonell i Ricard Canals, pintaren a Caldes de Boí perquè hi anaren, l'estiu del 1896, acompanyant llur company de la Colla del Safrà Juli Vallmitjana, la família del qual hi tenia un balneari.

Pablo Picasso no va ser un pintor pirinenc gaire intens, però el seu pas per Gósol el 1906, i la seva posterior tornada a França travessant el Pirineu varen tenir conseqüències molt importants en l'evolució del seu estil, que havia de ser essencial en la formació de l'art nou del segle XX.

En general, tots els anys que passà a Catalunya foren fonamentals per a Picasso, ja que hi arribà essent un nen de tretze anys, el 1895, i en marxà fet un home, cap a França, el 1904. Durant aquesta llarga estada de nou anys tingué lloc la part més important de la seva formació. Picasso s'integrà plenament en la vida catalana, i fins i tot participà amb intensitat de les inquietuds polítiques més extremes que s'hi vivien. Diu Feliu Elias en un text inèdit: "el espíritu de revuelta lo llevó [...] al catalanismo extremista y con los catalanistas del período épico libró algunas batallas contra la policía: asistía con sus camaradas a los actos públicos donde el catalanismo se había de manifestar más ruidosamente, y allí aplaudían, gritaban, imprecaban y, al son de *Els Segadors*, atacaban a las autoridades de S.M."¹

Els companys de Picasso en aquests enfrontaments amb la policia foren, molt probablement, Josep Maria Folch i Torres, Jaume Aymà, Joan Baptista Font, Xavier Zangotita i els germans Bas i Gich, entre altres

¹ Citat per SANTOS TORROELLA: *Picasso y Barcelona*, "El Noticiero Universal" (Barcelona), (18 març 1971), p. 21, article molt interessant però poc conegut que ja he esmentat en altres treballs meus.

Población al extremo de un pequeño valle enclavado en las vertientes altas de la sierra de Cadí. Estas montañas aparecen en el horizonte al fondo de la plaza Mayor.

Fotografia extreta del llibre *Cataluña ilustrada : Provincia de Lérida*, [ca. 1913]. (Fons Biblioteca Nacional)

joves intel·lectuals i artistes vinculats al catalanisme radical. Aquests amics juvenils del malagueny foren retratats per ell entre el 1899 i el 1900, i els retrats resultants integraren la primera exposició individual que Picasso va fer a la seva vida, la d'Els Quatre Gats del febrer del 1900.

Quan ja residia a París, Picasso tornà una temporada llarga a Catalunya, acompanyat de la seva parella d'aleshores, Fernande Olivier. Arribà a Barcelona el maig del 1906, just el dia després de la gran manifestació catalanista que tingué lloc com a protesta contra la Llei de jurisdiccions. Des de Barcelona, retrobà els amics i s'assabentà de les novetats: conegué el nou llibre de poemes de Joan Maragall, *Enllà*, i li agradà tant que en traduí poemes al francès al seu carnet de notes perquè Fernande pogués entendre'ls. Allà mateix hi esbossà algunes il·lustracions dels versos, que mai varen veure la llum definitivament, però

que ens informen de l'entusiasme que el jove pintor sentia per l'obra de Maragall, que aleshores era sens dubte l'intel·lectual més emblemàtic de Catalunya.

Picasso anà després a Gósol, prenent el tren de la línia de Barcelona a Ripoll, i no pas —com algú ha dit— amb els ferrocarrils de Catalunya, que aleshores encara no estaven ni projectats. Camí de Gósol, passà per Campdevàrol, on —segons Alain Moreau²— hauria pogut veure les pintures murals preromàniques de Sant Cristòfol —ara només conegudes per la publicació de la còpia aquarell·lada que en va fer l'historiador Ramon d'Abadal—, pintures que potser l'haurien influït en la simplificació de les figures que practicà aleshores i que conduí poc després, ja de nou a París, a l'eclosió del cubisme.

A Gósol, vora el Pedraforca, indret separat del Pirineu només per la vall del Segre, Picasso pintà i dibuixà el poble i es fixà en els volums paral·lelepípedics de les

² Vid. Alain MOREAU: *Pre-manifiesto de Campdevàrol (La ruta de Picasso)*. Iconoscopia de les Demoiselles d'Avignon, Barcelona 1995.

seves cases. Allà culminà la seva *època rosa*, protagonitzada per estilitzades figures, simples i serenes, filles depurades del simbolisme però mancades ja de tota anècdota. Allà també descobrí el boix com a material per fer art: tallà escultures també molt simples d'aquella fusta dura i assajà per primer cop la xilografia. Aquella va ser una etapa molt densa i significativa en la jove carrera de Picasso.

UNA DE LES OBRES PRINCIPALS QUE PICASSO HAVIA PINTAT A GÓSOL ÈS LA TITULADA *L'HAREM*

L'artista i la seva companya tornaren des de Gósol a París a través de Bellver de Cerdanya amb matxos; d'allà a Puigcerdà, amb diligència; i també amb diligència de Puigcerdà a Ax, on agafà el tren cap a París. Era el 17 d'agost de 1906. Havia tingut temps, doncs, de conèixer molt directament el Pirineu, ja que no hi va passar pas de llarg amb un vehicle ràpid sinó que en va poder gaudir pausadament abans de prendre el tren en territori ja políticament francès.

Una de les obres principals que Picasso havia pintat a Gósol és la intitolada *L'harem* (The Cleveland Museum of Art),³ en la qual diverses dones nues dins una cambra es pentinen, s'arreglen i alcen els braços en presència d'un home assegut a terra davant d'un tovalló a sobre del qual hi ha menjar. És exactament la mateixa temàtica que mesos després desenvoluparia i convertiria en la pintura inicial i més famosa del cubisme, *Les senyoretes d'Avinyó* (Nova York, The Museum of Modern Art). S'ha dit que l'obra podria evocar un bordell del carrer d'Avinyó de Barcelona, afirmació que no és del tot demostrable però que és possible perquè, malgrat que alguns ho negaven, al carrer d'Avinyó hi havia hagut certament, almenys uns anys després de l'estada de Picasso a Barcelona, algun bordell que hauria pogut ser el model del quadre.⁴

Un altre moment en què Picasso estigué prop del Pirineu va ser el 1911. Cap al 10 de juliol d'aquell any anà a Ceret, al Vallespir, on Manolo Hugué s'havia instal·lat. Braque també hi anà. Allà, el malagueny va prendre vistes del poble plenament cubistes, de gran qualitat, com el *Paisatge de Ceret* (1911), a l'oli, del Museu Solomon R. Guggenheim de Nova York, o qua-

Imatge de Gósol
Fotografia extreta del llibre *Del Tibidabo a Andorra a peu, en vuit jornades*, 1927. (Fons Biblioteca Nacional)

dres d'altres temàtiques però del mateix estil com el retrat, també a l'oli, *El poeta* (Venècia, col·l. Guggenheim). I en un paper de carta del Grand Café de Ceret, de Michel Justafre, al costat d'un dibuix a tinta també cubista (París, Museu Picasso), l'artista s'hi apuntà un poema popular en català:

*Amics cantem la ceretana
de la mar fins al Canigó
ans se coufant à la catalana
es la perla del Rosselló*

A començament de setembre Picasso tornava a ser a París, però l'any següent, el 19 de maig, l'artista retornà a Ceret, en una breu estada —el 21 de juny ja en marxava— durant la qual va fer obres importants força diferents de les anteriors i d'un cubisme més corpori, com ara les natures mortes *Fêtes Ceret* (1912, oli, Basilea, col·l. Maja Sacher) i *El violí* (Jolie Eva) (1912, oli, Stuttgart, Staatsgalerie). Altres obres d'aleshores com el dibuix *El piano de Deodat de Séverac* (1912, mina de plom i tinta xinesa, París, Museu Picasso) denoten l'amistat que havia fet amb Séverac, el gran compositor llenguadocià però nord-català d'adopció.

Picasso esdevingué així un nom fix de l'anomenada *primera escola de Ceret*. A mitjan març de 1913 hi

³ RAFART PLANAS, Claustrer: "A l'entorn de «L'harem» de Pablo Picasso". *Revista de Catalunya*, Barcelona, núm. 189 (novembre 2003): 51-64.

⁴ FONTBONA, Francesc: "La Joaquina, madame de «Les senyoretes d'Avinyó»?". *Setze* (Cambio 16), núm. 4 (6 maig 1988): 24-25. Em basava en *Guia nocturna * Casas... de huéspedes... para... caballeros...*, [Barcelona] 1918, un rar fullet anunciador del qual hi ha un exemplar a la Biblioteca de Catalunya.

tornà, quan Braque i Max Jacob també hi eren. L'estada de Picasso en aquella ocasió es perllongà fins cap al 19 d'agost, i el cubisme que hi va practicar ja havia experimentat una nova evolució, en la qual destacava especialment l'ús del *collage* en pintures com *Paisatge de Ceret* (1913, *collage*, París, Museu Picasso), *Guitarra "El Diluvio"* (1913, *collage*, Nova York, MOMA) i *Cases a Ceret* (1913, *collage*, París, Museu Picasso).

I en un dels dibuixos d'aquella estada a Ceret, el pintor malagueny va representar-hi un pagès amb una barretina considerable: *Català amb barretina* (1913, mina de plom, col·lecció Marina Picasso), una barretina que resultava aleshores evidentment cubista. Un tret tòpic de catalanitat que ell mateix també utilitzà: almenys es va fer fotografiar amb una barretina més d'un cop quan ja estava en plena maduresa.

Picasso, doncs, el Picasso de l'època més creativa potser no estigué molt sovint al Pirineu, però totes les vegades que el tingué a la vista van ser per a ell especialment fecundes.

Francesc Fontbona
Institut d'Estudis Catalans
Reial Acadèmia Catalana
de Belles Arts de Sant Jordi